

یازدهمین همایش اتحادیه کتابداران و اطلاع‌رسانان عرب و کشورهای مسلمان (قاهره: ۲۲-۲۶ مرداد ۱۳۷۹)

عبدالله نجفی^۱

مقدمه

مصر از جمله کهن‌ترین خاستگاه‌های تمدن جهان است. هنوز آثار تمدن از زمان فراغنه همچنان باقی است. قاهره پایتخت مصر از سه استان تشکیل شده است: قاهره، جیزه و قلیوبیه. از نظر خارجی‌ها هر سه، قاهره نامیده می‌شود. رودخانه پر آب نیل که طول آن ۶۴۰۰ کیلومتر است از جنوب به شمال از میان این شهر عبور می‌کند. پل‌های عظیم و متعددی قسمت‌های شرقی و غربی شهر را به هم وصل می‌کند. آب و هوای مصر در قسمت‌های جنوبی گرم و خشک و بسیار کم باران است، ولی در قسمت شمالی متأثر از آب و هوای مدیترانه‌ای است. شهر قاهره از دریای مدیترانه ۲۲۰ کیلومتر فاصله دارد. رودخانه نیل پس از مشروب ساختن قاهره به شاخه‌های متعددی تقسیم شده و دلتای وسیع رود نیل را تشکیل می‌دهد که از نظر کشاورزی برای مصر بسیار حائز اهمیت است. شهر قاهره به سبب رطوبت حاصله از رودخانه نیل در فصل تابستان گرم و مرطوب است. برخی از قسمت‌های شهر بافت قدیمی دارد و برخی دیگر تنوع جدید شهری را به خود گرفته است. ظاهراً این شهر با توابع آن ۱۷ میلیون جمعیت دارد. وسیله حمل و نقل درون شهری تاکسی، اتوبوس، تراموا، و مترو است. پل‌های بسیار زیادی در نقاط مختلف شهر برای جابه‌جایی وسایل نقلیه زده شده است به طوری که گاه خیابان‌ها دو طبقه می‌شود. مجموعه قاهره آثار باستانی فراوانی را در خود جای داده است که در آنها آثار اسلامی جلوه‌ای خاص دارد. اسلام دین اکثریت مردم این کشور است و مذهب جزو بافت فرهنگی این

۱. مدیر کل پژوهش‌های فرهنگی و اطلاع‌رسانی کتابخانه ملی.

مرز و بوم است. حضور جهانگردان خارجی از هر قشری در جای جای این شهر و دیگر شهرها به چشم می‌خورد، مساجد بسیار با عظمت علاوه بر اینکه به واسطه قدمت تاریخی جهانگردان را به خود جلب می‌کنند، هنوز هم در نمازهای یومیه مملو از نمازگزارانی است که به جماعت نماز می‌گذارند. از آثار مذهبی می‌توان به مقبره حضرت زینب (س) اشاره کرد. که به اعتقاد مردم مصر در آنجا مدفون است و مقبره‌ای شبیه آنچه که در ایران هم مرسوم است بنا شده و در کنار آن مسجد بسیار بزرگی است که نمازگزاران ضمن ادای فرائض مذهبی به زیارت آن حضرت نایل می‌آیند. علاقه مردم مصر به اهل بیت مانند ایرانیان است. در هر زمانی از روز و شب آن حضرت زائران زیادی دارد که عموماً اهل تسنن هستند. از دیگر آثار متبرکه، رأس‌الحسین است در میدانی به همین نام، و مسجدی بسیار عظیم، که بنا به اعتقاد مصریان، سر مبارک امام حسین (ع) در آنجا مدفون است. این مکان نیز همیشه مملو از زائران است. از دیگر مقابر متبرکه، مربوط به سیده نفیسه، نوه امام حسن (ع) است. مقبره این بانوی بزرگوار نیز در مکانی مناسب قرار دارد که مسجد بزرگی نیز در آن بنا شده است. سیده نفیسه (س)، در زمان حیات خود در میان مردم مصر بسیار محبوب بوده است و از سراسر کشور برای دیدار آن بانوی بزرگوار اسلام می‌شتافتند و بعد از فوت آن مرحومه مقبره وی نیز همچنان محل تجمع زائران زیادی از سراسر کشور مصر است. از دیگر قبور متبرکه باقی مانده، مدفن مالک اشتر، یار صدیق حضرت علی علیه‌السلام است که در فاصله‌ای از قاهره قرار دارد. آن قهرمان کم نظیر اسلام نیز مشتاقانی را از اطراف و اکناف به خود جلب می‌کند. زیارت مقبره وی ثابت قدمی و رشادت‌های وی را در راه اسلام و مسلمانان در خاطر هر زائری زنده می‌سازد.

آثار باستانی مانند: اهرام ثلاثه، مجسمه ابوالهول و مساجد زیادی که در دوران حکومت عثمانیان بنا شده است و یا قلعه صلاح‌الدین ایوبی و شیوه توزیع آب نیل در شهر و یا حکومت فاطمیون هر یک تحقیقات بسیار مفصلی را می‌طلبد، که جای آن در این مقال نیست. به نظر نگارنده تاریخ در مصر زنده است و هر یک از دوره‌ها، آثار خود را دارد که می‌تواند به صحت و قوت تحقیق اعتبار ببخشد. هنوز هم مجسمه‌های فراعنه و اجساد مومیایی آنان در موزه‌های مصر نگهداری می‌شود و ویژگی تمدن مصر از آثار به‌جا مانده قابل مطالعه است. اهرام مصر هنوز هم از عجایب معماری به حساب می‌آید. به گفته‌ای این اهرام با بیش از ۲۳۰۰۰۰۰۰ قطعه سنگ گرانت ساخته شده است. حمل سنگ‌ها از آسوان و ساختن اهرام برای فراعنه بیست سال طول کشیده است. در این پدیده بی نظیر، بسیاری از مسائل نهفته است که به نظر نگارنده ناشناخته‌ها زیاد است. تحقیق و تتبع جای ویژه‌ای در مصر دارد. جامعه الازهر از قدیم تا حال پویاست و شیخ‌الازهر در رأس آن قرار دارد. تحقیقات دینی، تاریخی از دیر زمان در این کشور رایج بوده است. ۴۰ سال پیش رساله دکتری شیخ‌الازهر در خصوص فلسطین نگاشته شده است

که یک نسخه از آن به هیأت ایرانی اهداء گردید. به هر حال گفتنی‌ها در خصوص مصر زیاد است و فرصتی دیگر می‌طلبد.

همایش

یازدهمین همایش کتابداران و اطلاع‌رسانان کشورهای عرب و مسلمان، امسال همزمان با برگزاری ایفلا در فلسطین اشغالی در قاهره تشکیل گردید. برگزاری همزمان این اجلاس مقابله‌ای بود با برگزاری ایفلا در بیت‌المقدس. کشورهای عرب در سال جاری برای اعتراض به سیاست ایفلا از شرکت در آن خودداری کردند.

ایفلا در سال جاری علی‌رغم تأکید سران آن که یک همایش مستقل و غیر دولتی است، دچار یک اشتباه تاریخی گردید. این سؤال برای همیشه باقی است که آیا در هدایت ایفلا دست‌های پنهانی نقشی ندارند؟

ایفلا در سال جاری در بیت‌المقدس برگزار گردید. بیت‌المقدس به امت اسلام و فلسطینیان متعلق است. برای خوش‌باورترین افراد جای سؤال است که چرا این اجلاس در فلسطین اشغالی برگزار گردید؟ آیا مقدمه‌ای بر اشغال کامل قدس شریف از سوی اشغالگران نیست؟ و چرا ایفلا بازیچه عمل شیطنی صهیونیست‌ها شده است. آیا عمدی در کار است و یا گردانندگان آن، اینقدر ناآگاه هستند. به هر حال تاریخ سیر خود را می‌پیماید و زمان واقعیت‌ها را آشکار می‌سازد.

یازدهمین همایش اتحادیه کتابداران و اطلاع‌رسانان عرب و کشورهای اسلامی با شرکت بیش از ۲۱ کشور عرب و مسلمان در تاریخ ۱۳۷۹/۵/۲۲ در قاهره رسماً کار خود را آغاز کرد. ریاست اجلاس بر عهده دکتر عبدالجلیل تمیمی از تونس بود. هیأت ایرانی با شرکت یازده نفر به ریاست جناب آقای سیدکاظم موسوی‌بجنوردی مشاور محترم ریاست جمهوری و رئیس کتابخانه ملی رأس ساعت ۱۰ صبح مورخ ۷۹/۵/۲۲ وارد اجلاس شد. و مورد استقبال گرم دکتر عبدالجلیل تمیمی رئیس اجلاس، محمد صبیح سفیر عرفات و نماینده دائمی دولت خودگردان فلسطین در اتحادیه عرب، دکتر سعود عبدالعزيز زبیدی مشاور دبیر کل اتحادیه عرب و سایر دست‌اندرکاران اجلاس قرار گرفت.

بعد از مراسم استقبال و هدایت هیأت ایرانی به سالن همایش در ساعت ۱۰/۳۰ صبح، اجلاس با اعلام برنامه، رسماً کار خود را آغاز کرد. دکتر عبدالجلیل تمیمی دبیر همایش با خوش‌آمدگویی و با تشکر ویژه از جناب آقای بجنوردی و هیأت ایرانی از شرکت در همایش، جلسه را افتتاح کرد و با ارائه گزارش کار از روند کلی همایش و در باب لزوم برگزاری همزمان این اجلاس با برگزاری ایفلا ۲۰۰۰ در فلسطین اشغالی سخنانی ایراد کرد. وی در ادامه سخنان خود بر وحدت مسلمین و مقابله با تفرقه افکنی‌ها به ایجاد همبستگی و ارتقاء سطح کیفی دانش کتابداری و اطلاع‌رسانی در جهان عرب و اسلام تأکید کرد.

سخنران بعدی جلسه افتتاحیه محمد صبیح سفیر عرفات و نماینده دائمی دولت خودگردان فلسطین در اتحادیه عرب بود. وی نیز ضمن تشکر از شرکت‌کنندگان و سپاس از شرکت هیأت ایرانی به ریاست جناب آقای بجنوردی، سخنرانی خود را در خصوص لزوم مقابله با زیاده‌طلبی‌های اسرائیل ایراد کرد. وی با تشکر از حمایت‌های جهان عرب و اسلام از موجودیت فلسطین، به شیوه‌های مقابله با توطئه‌های اشغال‌گران قدس پرداخت و به موانع ایجاد شده از سوی اشغال‌گران در تحدید کتابخانه‌ها و انتشارات در قدس شریف اشاره نمود و بر استقامت فلسطین در مقابله با اشغال‌گران تأکید کرد.

جناب آقای بجنوردی سخنران بعدی جلسه افتتاحیه بود وی با ابلاغ مراتب تشکر و قدردانی جمهوری اسلامی ایران به عنوان رئیس سازمان همایش اسلامی به کشور برادر مصر که میزبان گروه‌هایی علمی بود و نیز با ابلاغ تشکر و قدردانی خود از دکتر عبدالجلیل تمیمی رئیس اجلاس و کلیه دست‌اندرکاران برگزاری همایش و دعای خیر و آرزوی موفقیت و پیروزی مسلمین، به آزادی قدس شریف تأکید و سخنرانی خود را تحت عنوان " جایگاه اطلاع‌رسانی در آستانه هزاره سوم " آغاز نمود.

وی ضمن سخنرانی مبسوط به تمدن‌های نیل و بین‌النهرین و اطراف آن در باروری و رشد تمدن بشری پرداختند و اشاره نمودند که اختراع خط حاصل تلاش این تمدن‌ها در حفظ، نگهداری و انتقال اطلاعات بوده است. ظهور اسلام رشد فزاینده‌ای به این حرکت بخشید دینی که کتابش «خواندنی» قسمش «قلم و نوشتار» و سخنان پیشوایانش «سخن نو» است توجه به محملهای انتقال اطلاعات برای گسترش فرهنگ اسلامی حکایت از ژرف‌نگری این آغازگران دارد. چنانچه پیام زیبا در محمل زیباتر ارائه گردد به دل خواهد نشست. بدینسان اختراع کاغذ و توجه به زیبایی خط، موجب آفرینش شکل‌های زیبا و متنوع خط گردید، اشکال مختلف خط کوفی، نسخ، نستعلیق و مشتقات مختلف آنها زیباترین محملهای انتقال اطلاعات گردیدند.

در هزاره سوم پدیده جدیدی رخ داده است. رایانه، شبکه‌ها، اینترنت و فضای الکترونیکی می‌رود تا تمام جهان را تحت سیطره خود قرار دهد. بدون شک اگر امت اسلامی امروز نتواند جایگاه خود را در این پدیده جدید بیابد، جفای نابخشودنی بر دین، ملت و آیندگان روا داشته است. بهره‌گیری از فناوری اطلاعات یک بعدی نیست، بلکه تمامی جوانب نیازها و خلاقیت‌های انسان را در برمی‌گیرد. متأسفانه شکاف عظیمی از میزان اخذ و ارائه اطلاعات با این پدیده نو میان کشورهای پیشرفته و در حال توسعه وجود دارد و اگر تدبیر مناسبی برای کاهش این شکاف اتخاذ نگردد نسل آینده این کشورها دچار بحران فزاینده‌ای خواهد شد. برای ورود به این دنیای جدید اطلاعاتی، برداشتن گام‌های زیر مؤثر خواهد بود؛

۱. سیاست ملی و منطقه‌ای اطلاع‌رسانی؛

۲. چارچوب قانونی و ساختار اطلاعاتی در سطح کشوری و منطقه‌ای؛

۳. آموزش کاربران و برنامه‌ریزان؛

۴. ایجاد و توسعه شبکه‌های محلی، ملی و منطقه‌ای.

در جمهوری اسلامی ایران برای استفاده بهینه از فن‌آوری‌های اطلاع‌رسانی فعالیت‌های زیادی صورت گرفته است. در زمانی که جناب آقای خاتمی ریاست کتابخانه ملی را عهده‌دار بودند، پیشنهادی برای تشکیل شورای عالی اطلاع‌رسانی به رئیس جمهور وقت ارائه دادند. پس از انتخاب ایشان به ریاست جمهوری اسلامی ایران، مسئله شکل جدی‌تری یافت، و این شورا تحت ریاست شخصی ایشان به فعالیت خود ادامه می‌دهد.

آقای بجنوردی سخنرانی خود را به زبان عربی و با بیان فصیح و عباراتی شیوا ایراد کردند. متن کامل سخنرانی در اختیار سفارت جمهوری اسلامی ایران در قاهره قرار گرفت تا با صلاح‌دید آن سفارت در نشریه معتبری چاپ گردد.

سخنران دیگر هیأت ایرانی سرکار خانم پوری سلطانی بود که سخنرانی خود را تحت عنوان "نقش علوم اطلاع‌رسانی در گفتگوی تمدن‌ها" ایراد کرد. وی ضمن اشاره به اولین کتابخانه‌ها. از جمله: اسکندریه و بیت‌الحکمه، به جمع‌آوری نسخ از اقصی نقاط عالم و ترجمه و استنساخ اشاره کرد و تدریس طب یونانی به زبان آرامی در دانشگاه جندی شاپور را یادآور شد و سپس به نقش ناصر خسرو و ابن بطوطه در اشاعه و تبادل فرهنگ میان ملت‌ها پرداخت. وی با اشاراتی در شکل‌گیری، توسعه فن‌آوری در تبادل اطلاعات و شکاف میان کشورهای پیشرفته شمال و در حال توسعه جنوب، کتابخانه‌ها را محل ارائه اطلاعات دو سویه معرفی کرد، سپس ضمن اشاره بر لزوم شناخت فرهنگ و امکانات بالقوه منطقه بر نظام تبادل اطلاعات در منطقه تأکید کرد و پیشنهادهای در خصوص مبادله استاد و دانشجو، ایجاد ویژه‌نامه‌های چند زبانی: عربی، فارسی، انگلیسی و فرانسه، Who is who در جهان اسلام و همکاری برای تهیه کتابشناسی‌های ملی، نظام‌های رده‌بندی و در نهایت به ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی واحدی در جهان اسلام تأکید کرد.

در طول اجلاس، جمعاً ۴۰ مقاله و چند کمیسیون بحث و بررسی ارائه گردید. عصر روز چهارشنبه ۷۹/۵/۲۶ کنفرانس با بیاناتی چند از دکتر عبدالجلیل تمیمی از جمع‌بندی کنفرانس و محمد صبیح سفیر عرفات و آقای نعمانی از ایران و تنی چند به کار خود پایان داد. آقای نعمانی که فی‌البداهه از وی خواسته شد سخنانی در اختتامیه جلسه ایراد کند، سخنرانی خود را به زبان عربی فصیح و شیوا ایراد کردند. خلاصه‌ای از سخنرانی وی که در حین ایراد سخن، یادداشت برداری گردیده به شرح زیر است.

تشکر قلبی خود را از کشور مصر، اتحادیه عرب و اتحادیه کتابداران کشورهای عربی و اسلامی به‌ویژه آقای دکتر عبدالجلیل تمیمی رئیس اتحادیه کتابداران کشورهای عربی و اسلامی به

خاطر برگزاری این کنفرانس ابراز می‌دارم و امید موفقیت برای این اجلاس و اجلاس‌های آینده دارم. شرکت هیأت ایرانی در این کنفرانس، آن هم در سطح بسیار عالی به ریاست جناب آقای موسوی بجنوردی مشاور محترم ریاست جمهوری اسلامی ایران و رئیس کتابخانه ملی خود نشانه توجه و اهتمام جمهوری اسلامی ایران به مسئله فلسطین و موضوع قدس شریف و مقابله با اقدام غیر اصولی ایفلا، در برگزاری کنفرانس سالانه خود در بیت المقدس است که تحت سیطره اشغالگران قرار دارد. قدس شریف به تمام مسلمان‌ها تعلق دارد و شهری است که می‌تواند محل صلح و آزادی باشد و تاریخ اسلام همواره این مقوله را به ثبوت رسانده است. زیرا هیچ وقت ادیان دیگر از سوی مسلمین تحت فشار قرار نگرفته‌اند. و مسلمان‌ها همیشه با دیگر ادیان با سعه صدر و تسامح رفتار نموده‌اند و همین رویه می‌تواند در آینده نیز جاری باشد. تاریخ اسلام ثابت کرده است که این رویه بهترین الگو برای زندگی مسالمت‌آمیز با دیگر اقوام و ملل است. دیر یا زود وعده الهی تحقق خواهد یافت و قدس شریف به آغوش امت اسلام باز خواهد گشت و صلح و عدالت به فضل الهی در آن جاری خواهد گشت.

موضوع مقالات ارائه شده در همایش

بیش از ۷۰ درصد از مقالات ارائه شده، به نحوی با فن‌آوری اطلاعات و ابزار و برنامه‌های جانبی و شبکه‌های اطلاع‌رسانی ارتباط داشت. موضوعاتی از قبیل استراتژی، سیاستگذاری، مباحث نظری، ارکان عملی شبکه‌های اطلاع‌رسانی، تربیت نیروی انسانی، مشکلات موجود و چشم‌انداز آینده در جهان عرب از زیر مجموعه‌های مباحث مربوط به فن‌آوری اطلاعات و شبکه‌های اطلاع‌رسانی در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی بوده است. همگونی مقالات ارائه شده نشان می‌دهد علی‌رغم ویژگی‌های خاص هر یک از کشورهای عربی، جامعه کتابداران و اطلاع‌رسانان این کشورها احساس کرده‌اند که بر وحدت نظر، برداشتن موانع موجود و ایجاد شبکه‌های اطلاع‌رسانی منطقه‌ای بیشتر نیاز دارند. کشورهای عربی در ابعاد مختلف با هم اشتراکاتی دارند که همگرایی آنان را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد مانند:

۱. زبان واحد: هر چند که در محاوره، برخی از کشورهای شمال آفریقا با حوزه خلیج فارس تفاوت‌های اندکی دارند.
۲. دین اسلام: دین اکثریت ساکنان منطقه اسلام است و آنهایی هم که دینشان اسلام نیست، به واسطه زبان عربی خواه و ناخواه در انتقال اطلاعات فی‌مابین اشتراک کاری دارند.
۳. وحدت جغرافیایی منطقه: هر چند که برای اینترنت یا هر شبکه اطلاع‌رسانی دیگر، مرز یا بعد جغرافیایی، امری حل شده است، ولی پوشش منطقه‌ای جهان عرب حسنی بر دیگر محسنات است.
۴. اشتراک فرهنگی: در جهان عرب علی‌رغم تفاوت‌های قومی، به واسطه پذیرش اسلام،

سایر میانی فرهنگی بسیار کم رنگتر از آن است که بتواند جایگاهی داشته باشد. ملت مسلمان عرب علی‌رغم اینکه حکومت آنان تابع چه سیاستی باشد، خود مسلمان هستند و اسلام بافته فرهنگ آنهاست و این بعد نیز قوت بیشتری بر مشترکات جهان عرب می‌بخشید.

۵. انتشارات: چاپ و نشر در جهان عرب در هر زمینه‌ای که باشد به دلیل مشترکات فوق می‌تواند به سرعت و سهولت در کلیه کشورهای عرب زبان توزیع و مورد استفاده قرار گیرد.

راه‌اندازی شبکه‌های داخلی و منطقه‌ای به واسطه مشترکات فوق و با استفاده از منابع عظیم کشورهای منطقه با اطلاعات تولید شده روز، بسیار ضروری است. وجود قسمت اعظم مقالات ارائه شده در این رابطه، دلیل بر احساس نیاز کتابداران و اطلاع‌رسانان جهان عرب در ایجاد شبکه‌های اطلاع‌رسانی منطقه‌ای است.

ارزیابی همایش

همانطور که از اسم همایش پیداست این همایش مربوط به کتابداران کشورهای عربی بوده است و در سال جاری برای مقابله با سیاست ایفلا تصمیم بر آن شده بود که از کشورهای اسلامی غیر عرب نیز دعوت به عمل آید. مسائل و موارد زیر در آن قابل ملاحظه بود.

۱. برنامه روزانه کنفرانس معمولاً از ساعت ۹ صبح آغاز می‌شد و در ساعت ۶/۳۰ بعد از ظهر خاتمه می‌یافت. از ساعت ۱/۳۰ الی ساعت ۳ بعد از ظهر برای نماز و ناهار و استراحت اختصاص داشت. معمولاً در بین چند سخنرانی وقتی برای پرسش و پاسخ اختصاص داشت که شرکت‌کنندگان ضمن طرح سؤالات خود، به اظهار نظر یا بحث نیز می‌پرداختند.

۲. هر چند که برگزارکنندگان همایش طبق عادت گذشته مقالات را به زبان عربی قرائت می‌کردند و خود هیچ مشکلی را احساس نمی‌کردند ولی علی‌رغم اعلام قبلی، در طول جلسات حتی یک مترجم همزمان نیز وجود نداشت و مقالات به زبان انگلیسی هم ترجمه نشده بود. درک زبان عربی چنانچه فصیح و مربوط به حوزه خلیج فارس بود، چندان مشکلی را ایجاد نمی‌کرد ولی فهم زبان عربی محلی شمال آفریقا برای برخی اعضای هیأت ایرانی دشوار بود.

۳. حدود ۲۵۰ نفر در این همایش شرکت کردند. در حالیکه اگر سیاست مقابله با ایفلا سال جاری بیشتر ملاک عمل قرار می‌گرفت می‌توانست حوزه بیشتری از کشورهای اسلامی را تحت پوشش قرار دهد. تنها کشور اسلامی غیر عربی شرکت‌کننده در کنفرانس ایران بود.

۴. نقطه بسیار تعجب‌انگیز این بود که تعداد شرکت‌کننده از خود کشور مصر بسیار اندک بود، در حالیکه در برگزاری ایفلا معمولاً یک سوم شرکت‌کنندگان کل کنفرانس را کشور میزبان تشکیل می‌دهد. در کنفرانس کامپلیس که در سال ۷۴ در ایران برگزار شد، بیش از ۷۰۰ نفر از ایران شرکت کرده بودند. معمولاً در هر کنفرانس، فرصتی پیش می‌آید که کشور میزبان بهره‌ای بیشتر از آن ببرد، لذا علت عدم شرکت گسترده کتابداران و اطلاع‌رسانان کشور میزبان جای سؤال دارد.

دیدارها و ملاقات‌های ویژه

هیأت ایرانی که به ریاست جناب آقای بجنوردی مشاور محترم رئیس جمهور، نماینده ریاست سازمان کنفرانس اسلامی و رئیس کتابخانه ملی شرکت کرده بودند، در بالاترین سطح قرار داشتند، به همین مناسبت مورد توجه محافل خاص قرار گرفتند. در همین راستا جناب آقای بجنوردی به اتفاق تنی چند از هیأت ایرانی بر حسب مورد و ضرورت در برخی ملاقات‌ها یا بازدیدها شرکت کردند که برخی از آنها به قرار زیر است:

۱. ملاقات با دکتر سعود عبدالعزيززیدی:

در ملاقات با آقای زیدی مشاور دبیر کل اتحادیه عرب قرار شد بین اتحادیه کتابخانه‌های عربی و کتابخانه ملی موافقتنامه‌ای امضاء شود که در این ارتباط پیش‌نویس تهیه شده که انشاء... در آینده ایشان به تهران دعوت خواهند شد و به امضاء طرفین خواهد رسید.

۲. ملاقات با امام اکبر طنطاوی شیخ‌الازهر:

در ملاقات با امام اکبر طنطاوی شیخ‌الازهر، راجع به بیت‌المقدس اشغالی و ضرورت مقابله با اسرائیل که می‌خواهد آن را پایتخت خود سازد و نیز ضرورت پیگیری گفتگوی تمدنها که جناب آقای خاتمی رئیس جمهور محبوب ما مطرح ساخته‌اند و اینکه باید چهره انسانی اسلام را در این گفتگوها متجلی سازیم مذاکرات خوبی انجام گرفت و در زمینه‌های یاد شده توافق نظر وجود داشت.

۳. ملاقات با برخی از استادان برگزیده مصری زبان فارسی:

در جلسه‌ای با اساتید زبان فارسی در محل نمایندگی ایران در قاهره منعقد گردید، راجع به نحوه همکاری این اساتید با مراکز علمی ایران و به ویژه با کتابخانه ملی و مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی مذاکرات مفیدی به عمل آمد و در ضمن مذاکره معلوم شد که ۵۰۰ نفر متخصص زبان فارسی در مصر مشغول تعلیم و تعلم بوده و حدود ده‌هزار دانشجو نیز زبان فارسی را به‌هنوان زبان دوم در طول تحصیلات دانشگاهی خود برگزیده‌اند. از این‌رو به نظر می‌رسد ایجاد ارتباط بیشتر با اساتید زبان فارسی مصر برای بازتاباندن فرهنگ ملی و مذهبی ما در سراسر کشورهای عربی نقش مهمی ایفا خواهد نمود. همچنین قرار شد برای هر یک از اساتیدی که در جلسه مورد اشاره شرکت کرده بودند، یک دوره دایرةالمعارف بزرگ اسلامی به زبان فارسی و یک دوره به زبان عربی اهداء و ارسال شود که این مأموریت را بنا شد سرکار خانم سلطانی بعهده بگیرند.

۴. ملاقات با رئیس دانشگاه الازهر:

در دیدار با رئیس دانشگاه الازهر، آقای دکتر عمر هاشم نیز قرار شد همکاری بین کتابخانه ملی و دانشگاه الازهر در زمینه‌های مختلف، به ویژه در زمینه تبادل کتاب و نشریات صورت پذیرد.

۱. کتابخانه ملی مصر

این کتابخانه ابتدا در سال ۱۸۷۰ تأسیس گردید و سپس در سال ۱۹۰۴ به ساختمان جدید انتقال یافت. ساختمان کتابخانه در کناره شرقی رودخانه نیل واقع است. این ساختمان در ۷ طبقه و با زیربنای ۱۰ هزار مترمربع بنا گردیده است.

کتابخانه ملی مصر زیر نظر وزیر فرهنگ این کشور اداره می‌شود و کتابخانه‌های عمومی نیز زیر نظر آن قرار دارند. کتابخانه ملی حدود ۱۰۰۰ نفر کارمند دارد و در مجموع با ۲۶ شعبه خود در قاهره حدود ۴۰۰۰ نفر در آن شاغل هستند.

مخازن کتابخانه عموماً بسته و ریلی هستند. مخازن مرجع باز و برای استفاده‌کننده آزاد است. مجموعه آن ۲ میلیون عنوان با ۵ میلیون جلد می‌باشد. طبق قانون و اسپاری از هر ناشری ۱۰ نسخه به کتابخانه ملی می‌رسد، که برحسب اولویت میان کتابخانه‌های تحت پوشش توزیع می‌گردد. از کتاب‌ها و روزنامه‌های قدیمی میکروفیلم تهیه شده است، که با دستگاه چاپگر در اختیار جوینده قرار می‌گیرد. هزینه تصویربرداری از هر دو صفحه میکروفیلم ۵۰ قرش (۱۴ سنت) است. تعداد نسخ خطی حدود ۵۸ هزار و تعداد میکروفیلم از نسخ خطی، کتاب‌های قدیمی و روزنامه‌های قدیمی حدود ۸۰ هزار حلقه می‌باشد. نظام رده‌بندی براساس دیویی است، و نظام رده‌بندی اسناد از تقسیم‌بندی سازمان ملل تبعیت دارد.

زمان بازدید از کتابخانه ملی که به دلیل ضیق وقت بسیار اندک بود ولی هوای گرم و مرطوب کتابخانه هم تقریباً قابل تحمل نبود. در یکی از سالن‌ها که مورد بازدید قرار گرفت هیچ مراجعه‌کننده‌ای وجود نداشت. و هیچ سیستم سرمایش هم در زمان بازدید برقرار نبود. در سالن دیگر که مربوط به رایانه و جست‌وجوی رایانه‌ای بود، تعدادی مشغول جستجو بودند. چنین هوای گرم و مرطوب علاوه بر آنکه موجب می‌شود مطالعه‌کننده تحمل ایستادگی در چنین مکانی را نداشته باشد، برای منابع کتابخانه نیز بسیار مضر است چون امکان رشد انواع قارچ و کپک در هوای گرم و مرطوب بسیار زیاد است.

۲. کتابخانه جدید اسکندریه

هیات ایرانی در تاریخ ۷۹/۵/۲۴ موفق شد از ساختمان جدید کتابخانه اسکندریه بازدید نماید. این کتابخانه در شهر اسکندریه در ۲۲۰ کیلومتری شمال قاهره قرار دارد. عملیات اجرایی آن رو به اتمام است و قرار است در آینده نزدیک افتتاح گردد.

فکر ساخت کتابخانه جدید اسکندریه به دهه ۱۹۸۰ برمی‌گردد. در این دهه کشور مصر و سازمان یونسکو، برای احیای کتابخانه اسکندریه قدیم که ۲۰۰۰ سال پیش موجودیت داشت به توافق رسیدند. این کتابخانه ۱۶۰۰ سال پیش آتش گرفت و بسیاری از مجموعه‌های آن از بین رفت. بعد از گذشت ۱۶۰۰ سال، جامعه جهانی اولین قدم‌های خود را در راه احیای کتابخانه

اسکندریه برداشتند. از دلایل عمده این امر می‌توان به موقعیت مصر اشاره کرد که محل برخورد سه قاره اروپا، آسیا و آفریقا است. تمدن مصر بیش از ۴۰۰۰ سال قدمت دارد و کتابخانه اسکندریه در واقع نه یک کتابخانه، بلکه دانشگاهی بود که در آن اندیشمندانی بزرگ گرد هم می‌آمدند و آثار بسیاری از بزرگان آن زمان و تمدن‌های مختلف در آن گرد آمده بود، به طوری که شمار نسخ خطی آن در قرن سوم قبل از میلاد به ۷۰۰،۰۰۰ نسخه می‌رسید.

پس از توافقات اولیه میان مصر و سازمان یونسکو مناقصه بین‌المللی برای احیای کتابخانه اسکندریه ارائه گردید. در این مناقصه ۵۰۰ شرکت از ۷۷ کشور جهان شرکت کرده بودند. در این رقابت عظیم یک شرکت نروژی به نام سنوتتا (Snohetta) برنده مناقصه گردید. این شرکت که عملیات ساختمانی، معماری و طراحی را برعهده داشت با یک شرکت مصری به نام حمزه کنسرسیومی تشکیل داد و شرکت مزبور عملیات تأسیساتی پروژه را عهده‌دار گردید.

اعلامیه آسوان

در ۱۲ فوریه سال ۱۹۹۰ اعلامیه آسوان صادر شد. در این نشست که بیش از ۱۸ نفر از شخصیت‌های برجسته سیاسی و علمی منطقه و جهان، شرکت داشتند، بر ساخت کتابخانه‌ای نوین و منحصر به فرد که احیاکننده کتابخانه اسکندریه و جواب‌گوی جامعه محققان روز کشورهای اطراف مدیترانه و جهان باشد تأکید کردند.

و همچنین تأکید کردند که کتابخانه اسکندریه باید سمبل تاریخ گذشته و حال تمدن‌ها گردد، و نیازهای اساسی مطالعاتی و تحقیقاتی محققان را از سراسر جهان تأمین کند. این کتابخانه از یک سو به گذشته می‌نگرد و از سوی پیشرو در برآورد نیازهای آینده جامعه پژوهشی جهان خواهد بود. در این اعلامیه از پادشاهان و رؤسای جمهوری‌های که ۶۵ میلیون دلار به اجرای این پروژه جهانی کمک کرده بودند قدردانی شده است.

اهداف کتابخانه

منظور از احیای کتابخانه باستانی اسکندریه ساختن یک کتابخانه عمومی با هدف ایجاد یک مرکز فرهنگی، علمی، تحقیقاتی و دانشگاهی است.

کتابخانه اسکندریه با مجموعه منحصر به فرد و امکانات ویژه و خدمات رفاهی و نیز با مجموعه‌های بسیار غنی از علوم و فنون روز، محققان داخلی و خارجی را یاری خواهد رساند، و در توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی منطقه نقش به‌سزایی خواهد داشت و مسئولیت مستقیم مطالعات تاریخی و حفظ میراث فرهنگی منطقه را عهده‌دار خواهد بود.

اعضای دوستی کتابخانه اسکندریه

برای پیشبرد عملیات اجرایی و تحقق اهداف کتابخانه در سطح جهانی انجمن‌های دوستی

تشکیل شده است و همواره تعداد آنها روبه افزایش است. از آن میان می توان به کشورهای استرالیا، بلغارستان، مصر، فرانسه، یونان، اسپانیا، مکزیک، نروژ، انگلستان و امریکا اشاره کرد که هر یک به نوعی از آن حمایت می کنند.

طراحی ساختمان جدید

ساختمان کتابخانه یک دایره ساده است که از یک طرف مشرف است به دریای مدیترانه و از طرف دیگر دیواری مدور به ارتفاع ۳۵ متر آنرا فرا گرفته است. نمای دیوار از سنگ های گرانیت است، که از آسوان به آن مکان حمل شده و تراش داده و نصب شده اند. بر روی این دیوار تمامی نشانه های ارتباطی اعم از حروفی از الفبا، اشکال و تصاویر و نت های موسیقی از سراسر جهان و متعلق به تمامی اقوام آذین بند باشکوه کتابخانه گردیده است.

سقف شیب دار شیشه ای به همراه آبنمایی که در قسمت انتهایی آن و مشرف به دریای مدیترانه قرار دارد غروب آفتاب مصر را به درون کتابخانه انعکاس می دهد. جای جای کتابخانه به دلیل طرح معماری خاص از نور مستقیم آفتاب بهره مند خواهد بود.

هزینه های ساختمانی به مبلغ ۱۲۱ میلیون دلار، هزینه فراهم آوری کتب و نشریات ۳۱ میلیون دلار و هزینه تجهیزات ۲۰ میلیون دلار است که جمعاً بالغ بر ۱۷۲ میلیون دلار می گردد. هزینه زمین، مطالعات اولیه، ساختمان همایش ها در این بودجه لحاظ نشده است و از سوی دولت مصر تأمین گردیده است.

فضای کتابخانه به قرار زیر است:

- کل محوطه کتابخانه ۴۰۰۰۰ مترمربع
- مساحت کتابخانه در طبقات مختلف ۶۹۰۰۰ مترمربع
- تعداد طبقات ۱۱ طبقه؛ گنجایش مراجعان ۳۵۰۰ نفر صندلی
- ظرفیت پذیرش مجموعه ۴-۸ میلیون جلد
- تعداد نقشه ها ۵۰۰۰۰ شیت
- تعداد نسخ خطی ۱۰۰۰۰۰ نسخه
- تعداد پایگاه های اطلاعاتی ۳۰ پایگاه
- تعداد کتابهای کمیاب ۱۰۰۰۰ جلد
- مواد الکترونیکی ۱۰۰ سی دی رام / عنوان
- مواد موسیقایی ۲۰۰،۰۰۰ دیسک، نوار
- مواد دیداری و شنیداری ۵۰۰۰۰ ویدیو دیسک
- تعداد کارکنان ۵۷۸ نفر؛ گنجایش کل سالن کنفرانس، موزه علوم، پلاتناریوم، دانشکده علوم
- اطلاع رسانی، انستیتوی خوشنویسی و موزه خط جمعاً ۳۲۰۰ نفر صندلی

عملیات ساختمانی و سایر تدابیر متخذه

شرکت سنوتتا که در سال ۱۹۸۹ از بین ۵۰۰ شرکت کننده از ۷۷ کشور جهان برنده مناقصه شد، در اکتبر سال ۱۹۹۳ با شرکت حمزه که عملیات تأسیساتی را عهده‌دار گردید، کنسرسیوم مشترکی تشکیل دادند و در ژانویه ۱۹۹۵ عملیات اجرایی را رسماً آغاز کردند.

در زمان بازدید حدود ۹۵ درصد از عملیات اجرایی ساختمان کتابخانه به اتمام رسیده بود. در محوطه‌ای که کتابخانه در آن بنا شده است دو ساختمان دیگر نیز احداث گردیده که یکی از آنها ساختمان گردهمایی‌های منطقه‌ای و بین‌المللی است و دیگری ساختمان آسمان‌نما یا پلاتاریوم به شکل کروی ساخته شده است که اجرام آسمانی، گردش منظومه شمسی و دیگر ستارگان و سیارگان رابه نمایش می‌گذارد.

همزمان با انجام عملیات اجرایی، آموزش نیروی انسانی برای کتابخانه و فراهم‌آوری کتب و سایر منابع به اجرا درآمده است.

اهدای کتاب و سایر منابع کتابخانه‌ای از سراسر جهان به درخواست یونسکو به صورت انفرادی و یا جمعی به سوی کتابخانه سرازیر گردید بطوریکه حدود ۳۷۰۰۰۰ جلد کتاب واصل شده و سمینارها و سمپوزیوم‌های مختلفی تشکیل گردیده است تا افکار و عقاید و نظرات کارشناسان و متفکران برای آینده کتابخانه اسکندریه اخذ گردد.

۳. موزه ملی مصر

این موزه که به اشیاء قبل از اسلام تعلق دارد، بیشتر از همه، آثار فراعنه را در خود جای داده است. تمدن و نوع نگرش فراعنه به زندگی و بعد از موت کاملاً از آثار آنان هویدا است. آثار باقی مانده از تمدن‌های مختلف مصر پر از منابعی است برای محققان از ابعاد مختلف، که از آن می‌توان مدنیت زمان، نوع حکومت، جایگاه اجتماعی مردم، هنر، معماری، و نظام طبقه‌ای اجتماعی را شناخت. شاید در کمتر جایی از دنیا به اندازه مصر، گذشته چنان زنده باشد که بتوان اقوال را با اسناد تطابق داد.

اجساد مومیایی، که یازده تن از آنان در اتاق خاصی با دمای خنک در محفظه‌های شیشه‌ای نگهداری می‌شود، سند زنده‌ای از زمان‌های باستانی مصر است. سنگ‌های تراشیده شده به عنوان تابوت، شکل خاص انسان را با تمام شمایل خود نشان می‌دهد. گویا اجساد در داخل این سنگ‌های تراشیده شده که به اندازه قد و شکل انسان بوده قرار داده می‌شد. تابوت‌های کوچکتر نیز به همان شکل و شمایل برای جای‌گذاری امحاء و احشاء مرده، تراشیده شده و در کنار تابوت سنگی اصلی قرار می‌گرفت. ابزار و آلات ساخته شده نشان از هنر و آشنایی آنان به انواع علوم هندسی و محاسبات دارد. هنر پیکر تراشی آن زمان هنوز هم به زیبایی در عصر حاضر می‌درخشد. موزه ملی مصر به قدری غنی است که توصیف چند سطر حقیر نه جنبه تحقیقی آنرا بیان می‌کند و نه جنبه توصیفی.

شاید زمان کافی و تخصص‌های مختلفی لازم باشد تا بتواند گذشته این مرز و بوم را آنطوری که هست به تصویر بکشد.

۴. اهرام ثلاثه مصر

اهرام ثلاثه مصر در غرب رودخانه نیل و در حاشیه قاهره (به معنی عام آن) قرار دارد. این اهرام که از سنگ‌های بزرگ و تراشیده شده بنا شده‌اند، هنوز هم در مقابل فرسایش ناشی از عوامل طبیعی پایدار مانده‌اند. گویا این سنگ‌ها از محل آسوان به این منطقه آورده شده‌اند. تعداد قطعات آنرا ۲,۳۰۰,۰۰۰ تخمین می‌زنند. اندازه سنگ‌ها بقدری بزرگ است، که هنوز هم علی‌رغم ابزار مکانیکی بسیار قدرتمند موجود جابجایی هر یک از آنها به آسانی میسر نخواهد بود.

سنگ‌های به کار رفته از نوع گرانیت است، که در مقابل فرسایش دوام فوق‌العاده‌ای دارد. شکل معماری بیرون هرم با درون آن متفاوت است. از بیرون سنگ‌ها به شکل افقی و مسطح بر روی هم قرار گرفته‌اند، اما در درون، شکل مورب دارند. به طوری که اگر سنگی از جای خود خارج شود دیگری جای آن را می‌گیرد. اهرام ثلاثه حکایت از شناخت علوم معماری زمان را دارد، که هنوز هم به قدر کافی این اهرام شناخته شده نیست. مدت زمان ساخت این اهرام ۲۰ سال بوده است. همه واقفند در آن زمان هیچ وسیله جابه‌جاکننده اجسام سنگین مثل امروز وجود نداشته است. هر چند که برای ابزار موجود امروزی هم بسیار دشوار است که بتواند چنین جابه‌جایی را انجام دهد. به هر حال اهرام از هر نظر حیرت‌آور است. اندیشه فراعنه حیرت‌انگیز است. یک تفکر خیالی چنین عظمتی را خلق نمی‌کند و چنین عظمتی از معماری، خون‌بهای تعداد بی‌شمار از انسان‌هایی است که در طول ۲۰ سال جان خود را از دست داده‌اند تا مظلومیت انسان ۵۰۰۰ سال پیش و قساوت فراعنه را برای همیشه در تاریخ ماندگار سازند.

۵. مساجد

مساجد فراوانی در قاهره وجود دارد که برخی از آنها در حد ایجاب وقت مورد بازدید و یا برای ادای فریضه مورد مشاهده قرار گرفت. سیده زینت (س)، رأس الحسین (ع) و یا سیده نفیسه هر یک در کنار مسجدی معظم قرار دارند، قلعه صلاح‌الدین ایوبی و مسجدی که به فرمان محمدعلی شاه ساخته شده هر یک نشان از قدرت، هنر، و عظمت اسلام در این سرزمین است. هنر معماری هر یک از مساجد که عموماً در عصر امپراطوری عثمانی‌ها ساخته شده است، نشان از علایق قلبی سازندگان و هنرمندانی است که با دست‌های خلاق خود علایق باطنی خود را به آثار ماندگار مبدل ساخته‌اند. هر چند که این آثار نیز به دستور سلاطین و حکام ساخته شده است ولی نشانی غیر از علاقه، عشق و تمهد و ایمان سازندگان دیده نمی‌شود. هنوز هم این مساجد پایدار هستند. هنوز هم بسیاری از مسلمانان این شهر و دیگر جهانگردان اسلامی ضمن بازدید از این آثار باستانی به ادای فرائض دینی می‌پردازد.